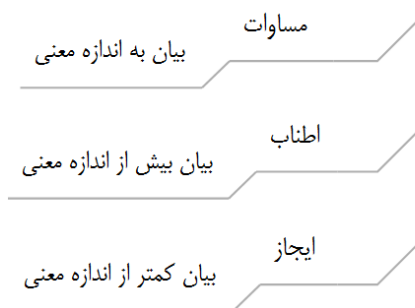

صورت های مختلف بیان مقصود

ایجاز

تعریف ایجاز

قرار دادن معانی بسیار در الفاظی اندک از آن معانی، که به روشنی، مقصود را برساند.

حُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

اقسام ایجاز

قصر (ایجاز بلاغی)

عبارت است از وجود معانی بسیار در الفاظی اندک بدون حذف چیزی

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ

حذف

عبارت است از حذف چیزی از عبارت که با وجود قرینه لفظی یا معنوی بر شیء محذوف، اخلاقی در فهم ایجاد نمی کند.

انواع محذوف در ایجاز حذف

مسند

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ...: یعنی خلقهنَّ الله

مسنداليه

أماوى مايعنى الثراء عن الفتى إذا حشرجث يوماً وضاق بها الصدر ...: یعنی إذا حشرجت النفس يوماً

جار و مجرور متعلق به فعل

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ...: یعنی عما يفعلون

جمله

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ ...: یعنی فاختلفوا فبعث

چند جمله

فَأَرْسَلْنَا يُوسُفَ أَمِيًّا الصِّدِّيقِ ...: یعنی فأرسلوني الى يوسف لأستعبره الرؤيا، فأرسلوه فأتاه ...

حرف

وَلَمْ أَلِكْ بَعِيًّا ...: و لم أكن بوده

اسم مضاف

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ...: یعنی فى سبيل الله

اسم مضاف اليه

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْتَاهَا بَعْشَرٍ ...: یعنی بعشر ليالي

اسم موصوف

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا ...: یعنی عملاً صالحاً

اسم صفت

فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ ...: یعنی مضافاً الى رجسهم

حرف و فعل شرط

فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ ...: یعنی فإن تتبعوني

جواب شرط

لَوْ تَرَى إِذْ وُفِّقُوا عَلَى النَّارِ ...: یعنی لرأيت أمراً فظيماً

اهداف ایجاز

اختصار

سهولت حفظ

نزدیک کردن به فهم

ضیق مقام

پوشیده نگاه داشتن مطلب بر غیر شنونده

دلتنگی و ملالت

تحصیل معنای زیاد با لفظی اندک

موارد حُسن ایجاز

طلب عطوفت

شکایت از حال

عذرخواهی

تعزیت

عتاب

وعده و وعید

تویخ

نامه های طلب خراج و مالیات اموال

نامه های پادشاهان به والیان در هنگام جنگ

اوامر و نواهی ملوکان

شکر بر نعمت ها

انواع اطناب

۱- ذکر خاص بعد از عام

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى

۲- ذکر عام بعد از خاص

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنَاتِ

۳- توضیح بعد از ابهام

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدْرَأَكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُحْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ

۴- توسیع

العلم علان، علم الأبدان و علم الأديان

*۵- تکریر

۶- اعتراض برای غرضی که متکلم می خواهد.

اهداف آن

دعا

إِنِّي -حفظك الله- مريض

توجه دادن به فضیلت علم

و اعلم -فعل المرء ينفعه- أن سوف يأتي كل ماقدورا

منزه دانستن

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ- وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ

افزایش تاکید

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ -حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ- أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ

طلب عطفوت

تهویل (ایجاد هراس)

وَإِنَّهُ لَنَسَمٌ لَوْ تَغْلَمُونَ عَظِيمٌ

۷- ایغال

وَاللَّهُ يَزُرُّ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

۸- تزییل

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

۹- احتراس (تکمیل)

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ

۱۰- تتمیم: عبارت است از افزودن لفظی زائد، مثل مفعول یا حال یا تمییز یا جار و مجرور که در معنا ایجاد زیبایی می کند.

صببنا علیها (ظالمین) سیاطنا فطارت بها أیدٍ سراعٍ و أرجل

اغراض تکرار

تاکید و تقریر معنی در نفس

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ

به علت فاصله طولانی موجود در جمله برای اینکه بدون زیبایی نماند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّي جَاءْتُكُمْ بِالْبُرْهَانِ وَالْحَقِّ وَالْهُدَىٰ لِلَّذِينَ اسْتَبَعَبُوا

قصد شمول و فراگیری (استیعاب)

قَرَأْتُ الْكِتَابَ بِأَبَا بَابٍ وَفَهَمْتُ كَلِمَةً كَلِمَةً

ترغیب و تشویق زیاد در امر مطلوبی مانند عفو

إِنَّ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عُدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعْنُوا وَتَصْنَعُوا وَتَفْتَنُوا قُلُوبَ اللَّهِ عَفْوٌ زَجِيمٌ

ترغیب و تشویق در پذیرش نصیحت با متمایل کردن مخاطب برای قبول خطاب

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِيكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ يَا قَوْمِ إِنَّمَا هِيَ دُنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ

ستودن در شأن مخاطب

إِنَّ الْكَرِيمَ ابْنَ الْكَرِيمِ يُوسُفَ بْنَ يَعْقُوبَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ

تردید: عبارت است از تکرار یک لفظ همراه با تعلق های جدید

السَّخَىٰ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ، قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ، قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ

احساس لذت از نام بردن آن تکرار

سَقَى اللَّهُ نَجْدًا وَالسَّلَامَ عَلَىٰ نَجْدٍ وَ يَا جُنْدًا نَجْدَ عَلَى الْقَرَبِ وَالْبَعْدِ

ارشاد به راه برتر

أُولَىٰ لَكَ فَأُولَىٰ ثُمَّ أُولَىٰ لَكَ فَأُولَىٰ

موارد به کارگیری اطناب

در صلح بین عشایر

مدح

ثناء

ذم

هجاء

وعظ

ارشاد

خطابه

تهنیت

منشورات حکومت به امت

نامه های والیان به ملوک

تعریف

عبارت است از ادای معنای مورد نظر با عبارتی برابر با آن، به گونه ای که الفاظ به اندازه معانی باشد و بر یکدیگر فزونی نداشته باشد.

مساوات

وَمَا تَقْدِمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ

برخی از موارد کلام برخلاف مقتضای ظاهر

۱- التفات: عبارت است از انتقال از تکلم به خطاب یا غیبت یا از خطاب به تکلم یا غیبت، یا از غیبت به تکلم یا خطاب

صورت های عدول به التفات

- عدول از تکلم به خطاب
وَمَا لِي لَا أُعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
- عدول از تکلم به غیبت
يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ
- عدول از خطاب به تکلم
وَاسْتَغْفِرُوا لَكُمْ ثُمَّ تُوْبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ
- عدول از خطاب به غیبت
رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغْلِبُ الْمِيعَادَ
- عدول از غیبت به تکلم
وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ نُفْثًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا
- عدول از غیبت به خطاب
وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ

۲- تجاهل العارفة: عبارت است از مجهول نشان دادن شیء معلوم، بدین گونه که شخص آگاه به یک چیز، خود را نسبت به آن به نادانی بزند.

اهداف آن

- تعجب
أَفَسِيحٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ
- مبالغه در مدح
وَجَعَلَ البدر أم شمس
- مبالغه در ذم
و ما أدری و سوف إخال أدری أقوم آل حصن أم نساء
- تویخ و شدت جزم
أيا شجر الحياور مالک مورقاً کأنک لم تجزع علی ابن طریف
- شدت اشتیاق
بالله یا ظبیات القاع قلن لنا لیلای منک أم لیلی من البشر
- فخر
أینا تعرف المواقف منه و ثبات علی العدا و ثباتنا

۳- قلب: عبارت است از قرار دادن هریک از دو جزء کلام به جای جزء دیگر برای مبالغه

أدخلت الخاتم فی إصبعی

۴- بیان معنای مضارع با لفظ ماضی

اهداف و اغراض آن

- توجه دادن به تحقق وقوع فعل
أَنَّى أَمُرُ اللَّهَ ... یعنی: بآئی
- توجه دادن به قُرب وقوع فعل
قد قامت الصلوة
- قال نیک زدن
إن شفاک الله تذهب معی
- تعریض و کنابه
لئن أشركت لیحظرن عملک ... تعریض به مشرکان

۵- بیان معنای ماضی با لفظ مضارع

اهداف و اغراض آن

حکایت حال گذشته با حاضر کردن صورت آن در خیال

اللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَثَبَّرُ سَحَابًا... فتبیر: بدل از فائزات

اراده استمرار در گذشته

لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ... یعنی: لو استمر علی اطاعتکم لهلکم

۶- بیان مستقبل به لفظ اسم فاعل یا به لفظ اسم مفعول

اسم فاعل:

وَأَنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ

اسم مفعول:

ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ

۷- قرار دادن ضمیر به جای اسم ظاهر بر خلاف مقتضای ظاهر

هدف از آن

تا مابعد آن در ذهن شنونده تمکین یابد.

هو الله عادل

۸- تغلیب: عبارت است از ترجیح یکی از دو چیز بر دیگری، و اطلاق لفظ آن بر هر دو

موارد آن

تغلیب مذکر بر مؤنث

وَكَانَتْ مِنَ الثَّانِيَيْنِ

أَبُو بَنِي (أب و أم)

تغلیب أخف بر غیر أخف

الْحَسَنِينِ (حسن و حسین)

تغلیب اکثر بر اقل

لِنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَنَعُوذَنَّ فِي مَلِيَّتِنَا... چون حضرت شعیب (ع) هیچ گاه در کیش آنان نبوده.

تغلیب عاقل بر غیرعاقل

يُتَسَبَّحُ لَهُ تَبْحِيحٌ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... من برای عاقل

